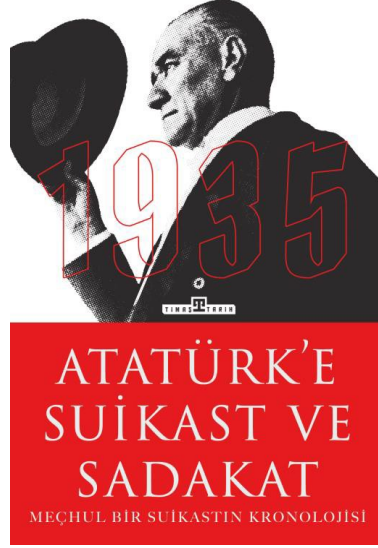

A L İ S A T A N

Atatürk'e Suikast ve Sadakat - Meçhul Bir Suikastın Kronolojisi

Ali Satan

İstanbul, Timaş Yayınları, 2023, 304 sayfa, ISBN:978-605-08-4785-7.

Özcan ÇÖLÜK*

Siyasi tarihe ilgi duyanlar için okuması ve araştırılması en zevkli alanlardan biri, büyük tarihî şahsiyetlere karşı düzenlenen suikast ve suikast girişimleridir. Bu alan zevkli olduğu kadar, anlaşılması zor ve karmaşık ilişkileri de içinde barındırır. Hem siyasi tarihe ilişkin genel atmosferi iyi bilmeyi hem de yurt içi ve yurt dışı gelişmeleri yakından takip etmeyi gerektirmektedir. Suikastı kimlerin organize ettiğinin yanında, kimlerin bu teşebbüsten faydalanacağını analiz etmek, karmaşık iktidar ilişkilerini hassas terazilerde tartmak gibi zorunluluklar, okuyandan ziyade araştıranın baş etmek mecburiyetinde kaldığı problemler olarak ortaya çıkmaktadır. Prof. Dr. Ali Satan'ın bu kitabı, okuması zevkli olduğu kadar, araştırmacının gösterdiği çabayı ve titizliği gözler önüne seren bir eser olarak övgüyü hak etmektedir. İngiltere Dış İşleri Bakanlığı belgelerinden Halep'te Arapça çıkan bir gazeteye, Cumhurbaşkanlığı Arşivlerinden mahkeme tutanaklarına kadar, içeride ve dışarıda, lehte ve aleyhte her vesikanın özenle kullanıldığı bu çalışma, tarih biliminin ne denli meşakkatli bir disiplin olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Yakın tarihimiz incelendiğinde iktidar ve muhalefet ilişkilerinde derin yarılmalara ve akabinde tasfiyelere yol açan iki önemli suikast ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri 1913 yılında Sadrazam Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesiyle sonuçlanan suikasttır. Suikastın ardından İttihat ve Terakki yönetimi durumu siyasal bir fırsata çevirmiş, muhalifleri siyaseten veya bedenen tasfiye ederek, 1918 yılına kadar sürecek iktidarının önündeki engelleri kaldırmıştır. İkincisi ise Atatürk'ü ortadan kaldırmayı

* Dr., Muğla Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü, Muğla, ocoluk2015@gmail.com

amaçlayan İzmir Suikastı'dır. Birincisinin aksine bu suikast girişimi akim kalmış, suikastçılar emellerine ulaşmadan yakalanmıştır. Bununla birlikte muhaliflerin tasfiyesi anlamında birincisiyle benzer bir sonuç ortaya çıkmış, suikasta bizzat katıldığı tespit edilenlerin yanında, bu teşebbüsle doğrudan ilişkisi olmayan birçok muhalif idam edilmiş, tutuklanmış, hapsedilmiş veya ülke dışında yaşamak zorunda bırakılmıştır. Bunun sonucunda, İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne benzer bir şekilde Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1950 yılına kadar uzatılabilecek tek başına iktidarlık dönemi başlamıştır. İki suikastın ortak noktalarından biri de suikastların iktidarda bulunan partinin göz yummasıyla gerçekleştirilmiş olduğu yönündeki iddialardır.

Yukarıda belirtilen iki suikast girişimi göz önüne alınarak okunması gereken kitap, Türk ve dünya tarihinde iz bırakan suikastların ardından, hayatı boyunca Atatürk'e yönelik suikast girişimlerinin ele alındığı giriş bölümüyle, bu konuda çalışacak araştırmacılara yol gösterecek genel bir kronoloji ortaya koyarak başlamaktadır. Bir suikastın ardından başlayan Birinci Dünya Savaşı örneği üzerinden giderek, İkinci Dünya Savaşı arifesinde de dünya siyasetinde suikastların etkin ve güncel bir konu olduğu, o dönemde vuku bulmuş suikast girişimlerinden örnekler gösterilerek vurgulanmaktadır. Girişin ardından, 1935 yılında İngiltere Dışişleri Bakanlığından alınan ve Atatürk'e suikast yapılacağına dair bir bilgi notuna istinaden ülke çapında yaşanan hareketli ve hararetli gündem, üç bölümde anlatılmaktadır.

İlk iki bölümde, İngiliz arşiv belgeleri, resmî kayıtlar, suikasta ilişkin yayınlar ve dönemin gazeteleri taranarak âdeta bir cinayet romanı örgüsü ortaya konulmakta, olağan şüpheliler gün yüzüne çıkarılmaktadır. "Katil adayları" olarak, başta Yüzelliliklerden Çerkes Ethem ve Kuşçubaşı Eşref, yurt dışında faaliyet gösteren Kürt ve Ermeni grupları, saltanat yanlıları ve hanedan üyeleri ön plana çıkarılırken, içeride de sürpriz bir isim işaret edilmektedir. Bu kişi, bir dönem İstiklal Mahkemesi üyeliği de yapmış, Millî Mücadele döneminde yararlılık göstermiş, İstiklal Madalyası sahibi, Atatürk'ün sevdiği bir isim olan Urfa Milletvekili Ali Saip Ursavaş'tır. Suikast ihbarına istinaden Maraş'ta yakalanan Yahya adlı birinin, aleyhindeki ifadeleri neticesinde, Ursavaş'ın Çerkes Ethem ve çetesi ile ilişkili olduğu zannıyla dokunulmazlığının kaldırılarak tutuklanması, "katilin" ilk soruşturmada ortaya çıktığı ve bütün düğümün çözüldüğü intibayı uyandırmaktadır. Bu aşamadan sonra beklenen, suçun ayrıntılarının ortaya çıkarılması ve suçluların her şeyi itiraf ederek dosyanın kapanmasıdır. Ali Saip Ursavaş'ın, dokunulmazlığının kaldırılmasının görüşüldüğü meclis oturumunda Atatürk'e sadakatini belirttiği duygusal konuşma bile okurun gözünde bir mücrimin beyhude çabaları olarak canlanmaktadır.

Oysa finalde bizi bir sürpriz beklemektedir. Ali Satan, kitabının ön sözünde bizi bu konuda uyarmış hatta kitabının adının alt başlığını "Meçhul Bir Suikastın Kronolojisi" olarak belirlemişse de olay örgüsünün bir şüpheye yer olmaksızın ortaya konmuş olması, okurun nefret oklarını Ali Saip ile Çerkes Ethem ve şürekâsına yöneltmesi için yeterli olmaktadır. Öyle ki, suikast teşebbüsünün araştırıldığı günlerde dönemin basını da bu yönde yaptığı yayınlarla, halkta ortaya çıkan nefretin, adı geçen kişilere yönelmesi için uygun bir zemin yaratmıştır. Bu anlamda 1930'lu yıllarda dahi basının kamuoyu yaratma konusunda ne denli güçlü olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten de bu konuda yapılan yayınlar oldukça etkili olmuş; suikast iddiasının ortaya çıkmasından sonra yurt içinde Atatürk'e olan sevgisini göstermek isteyenler,

oldukça abartılı etkinliklere imza atmış; bağılıklarını yayımladıkları mesajlarla kanıtlama yarışına girmişlerdir. Yayımlanan mesajlarda kullanılan ifadelerde, 1930'lu yıllar boyunca etkili olan Öz Türkçeciliğin izlerini görmek de mümkündür. *İl bay, şar bay, yağınç, Mustafa Kamal* gibi, o dönem kullanıma sokulmuş fakat bugün artık kullanılmayan kelimeler, dönemin dilcilik alanındaki çalışmaları göstermesi bakımından önemlidir ve kitabın değerini bir kat daha arttırmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümündeki sürpriz son; okuru İzmir Suikastı ve sonuçlarını iktidar-muhalefet karşıtlığı üzerinden yeniden düşünmeye; uluslararası alanda yaşanan çekişmelerin iç politikayı nasıl etkilediğine odaklanmaya; istihbarat servisleri, devlet kurumları ve yargı organlarının nasıl işlediğini analiz etmeye teşvik etmektedir. Bir ihbarın ardından meydana gelen soruşturma, kovuşturma ve yargılama sürecinde ortaya çıkan usulsüzlük ve suistimaller de hukuk devleti ilkelerinin ne kadar önemli olduğunu, insan hakları ve demokrasinin hangi badirelerden geçerek bugüne ulaştığını gözler önüne sermektedir. Bu anlamda kitabın ülkemizde demokratik kurum ve kuruluşların gelişimine hizmet edeceğini, aynı zamanda kişilerin temel hak ve özgürlüklerini geliştirme yolunda bir ibret vesikası olarak okunması ümidini vurgulamak gerekmektedir.